

GENEL TÜRK TARİHİ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt/Volume 5, Sayı/Issue 10, Temmuz/July 2023, ss. 547-560.

Geliş Tarihi–Received Date: 08.03.2023 Kabul Tarihi–Accepted Date: 31.05.2023

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

BÂBÜR'ÜN İKTİDAR MÜCADELESİNDE MEŞRUIYET KAYNAĞI OLARAK TÜRKLÜK, TİMUR VE TİMURLU MİRASI

 10.53718/gttad.1262208

 CİHAN ORUÇ*

ÖZ

İslamiyet öncesi ve sonrasında Türk hükümdarlarının siyasi iktidarları ilahi menşelidir. Ayrıca eski Türklerde hükümlanlık, hâkimiyeti ilahi menşeli olan Oğuz Han soyuna dayanmaktadır. Kısacası siyasi iktidarın meşruiyet kaynağı ilahi güç ve soy menşelidir. Timur ve bazı halefleri, Cengiz Han'ın meşruiyetinden yararlanmak için onun soyundan kukla hanları tahta geçirmişlerdi. Soy baba tarafından Türk asıllı Timur'a, anne tarafından ise Moğol asıllı Cengiz'e dayanan Bâbü, Timurlu ataları gibi Cengiz yasasını sahiplenmemişti. Moğolların büyük bir kısmını yağmacı, kültürsüz, barbar ve güvenilmez savaşçılar olarak görmüştü. O, anne tarafından Moğol olmasına rağmen Moğolca bilmiyordu. Bâbü, Türkçeyi anadili olarak öğrenmiş ve bu dili kullanma becerisini geliştirmişti. Sağlam bir Türklük bilinci edinen Bâbü, *Bâbürnâme* adıyla meşhur eserini Türkçe yazmıştır. Bu eserde açıkça kendisini, ordusunu ve devletini Türk olarak görmektedir. Babası Ömer Şeyh Mirza'nın vefatından sonra on bir yaşında Fergana'nın hâkimi oldu. Bâbü'nün Türklük hassasiyeti, onun Türk kökenli babası tarafından atası olan Timur ve mirasını sahiplenmesi sonucunu doğurdu. Bâbü, çocukluğundan itibaren hayranı olduğu Timurlu mirası Semerkant'ı almak istiyordu. Bu yüzden defalarca Semerkant hâkimiyeti için mücadeleye girişti. Bâbü, burada Özbek hanı Şeybânî'ye karşı şehrin ahalisinin desteğini almak maksadıyla onlara Timur ve haleflerinin bu şehre yaptığı hizmetleri ve onların buradaki mirasını hatırlattı. Bu vesileyle Timurlu mirasını Semerkant'taki hâkimiyet iddiasının meşruiyet kaynağı olarak gördüğünü ortaya koyuyordu. Bâbü, ahalinin desteğiyle şehri 1500 yılında zapt etti. Şeybânî, çok geçmeden şehri geri aldı ve yapılan barıştan sonra Bâbü'nün buradan ayrılmasına izin verdi. Bâbü, dayılarının da yardımıyla kardeşi Cihangir'e bırakmış olduğu Fergana bölgesi üzerine yürüdü. Fakat bölgeyi işgal eden Şeybânî karşısında başarısız oldu ve Kabil'e giderek burayı ele geçirdi. O, Şeybânî Han'ın Herat merkezli Timurlu Devleti'ni tehdit etmesine sessiz kalmadı. Timurlu Hanedanı'nı bu tehlike karşısında uyardı ve harekete geçti Ancak Timurlu Devleti'nin yıkılışını engelleyemedi. Bâbü'nün bu girişimleri, Timurlu mirasını sahiplendiği hususundaki düşüncesini yansıtmaktadır. Bâbü, son kez 1513 senesinde Şiilliği kabul etmek ve Safevi himayesini onaylamak koşuluyla Şah İsmail'in askeri desteğini alarak Semerkant'ın yeniden hâkimi oldu. Çoğunluğu Sünni olan Semerkant ahalisi, Safevi ve Şii himayesini tanımadı. Onlar, yeniden Sünni Özbek idaresi altına girdiler. Kabil'e çekilmek zorunda kalan Bâbü, ilerleyen yıllarda Hindistan'a yöneldi. Atası Timur'un Hindistan seferinden itibaren kıtanın kuzeyindeki bazı vilayetlerin hala Timur'un evlatlarının elinde, yani Türk tasarrufunda olduğunu öne sürmekte ve buraları kendi mülkü kabul etmekteydi. Dolayısıyla Türklüğü ve Timurlu mirasını siyasi amaçlarının meşruiyet kaynağı olarak görmekteydi. Bâbü, eserinde ahali tarafından kendisinin bir barış elçisi vasıtasıyla Türk'e ait olan vilayetleri (Delhi civarındaki vilayetleri) alabileceği yönündeki söylentilerini zikretmektedir. Bu sözleriyle esasında ahalinin söz konusu vilayetleri Türk asıllı Timurlu Hanedanı'nın mülkü olarak gördüğü iddiasını ortaya atmaktadır. Bâbü, bu yüzden Delhi sultanı İbrahim Ludi'ye elçi yollayarak söz konusu vilayetleri talep etmiş. Dolayısıyla burada Bâbü'nün bir kez daha siyasi amaçlarına ulaşmak için Türklük ve Timurlu mirasından yararlandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bâbü, Meşruiyet, Türklük, Timur, Timurlu Mirası.

* Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Artvin/TÜRKİYE, E-Posta: coruc@artvin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3065-8607.

BÂBÜR'ÜN İKTİDAR MÜCADELESİNDE MEŞRUIYET KAYNAĞI OLARAK TÜRKLÜK, TİMUR VE TİMURLU MİRASI

TURKISHNESS, TIMUR AND TIMURID HERITAGE AS SOURCE OF LEGITIMACY IN BABUR'S STRUGGLE FOR POWER

ABSTRACT

The political power of Turkish rulers, before and after Islam, is of divine origin. In addition, the sovereignty in the ancient Turks was based on the Oghuz Han lineage, whose dominance was of divine origin. In short, the source of legitimacy of political power is divine power and lineage. Timur and some of his successors enthroned the puppet khans of Genghis Khan to take advantage of his legitimacy. Since Timur and some of his successors were not descended from the Oghuz lineage, they placed a descendant of Genghis Khan on the throne. Babur, who was descended from Timur of Turkish origin paternal side and Genghis of Mongolian origin on maternal side, did not embrace the law of Genghis like his Timurid ancestors. He viewed most of the Mongols as marauding, uncultured, barbaric, and unreliable warriors. Although he was Mongolian by his mother, he did not speak Mongolian. Babur learned Turkish as his mother tongue and developed his skills in using this language. Babur, who acquired a solid consciousness of Turkishness, wrote his famous work called *Baburnama* in Turkish. In this work, he clearly sees himself, his army and his state as Turkish. After the death of his father, Omar Sheikh Mirza, he became the ruler of Fergana at the age of eleven. Babur's sensitivity to Turkishness resulted in his possessing Timur, who was his ancestor from the paternal side, and his heritage. Babur wanted to take the Timurid heritage of Samarkand, which he had admired since his childhood. For this reason, he repeatedly fought for the dominance of Samarkand. Babur, in order to get the support of the people of the city against the Uzbek khan Shaybani, reminded them of the services of Timur and his successors to this city and their legacy here. On this occasion, he put forth that he saw the Timurid heritage as the source of legitimacy for his claim to domination in Samarkand. Babur captured the city in 1500 with the support of the people. Shaybani soon took the city back and allowed Babur to leave after the peace was made. With the help of his uncles, Babur marched on the Fergana region, which he had left to his brother Cihangir. But he was unsuccessful in the face of the Shaybani invading the region, and he went to Kabul and captured this place. He did not remain silent when Shaybani Khan threatened the Timurid State based in Herat. He warned the Timurid Dynasty of this danger and took action. However, he could not prevent the collapse of the Timurid State. These attempts of Babur reflect his belief that he embraced the Timurid heritage. Babur became the ruler of Samarkand for the last time in 1513, with the military support of Shah Ismail, on the condition of accepting Shiism and approving the Safavid patronage. The population of Samarkand, mostly Sunni, did not recognize the Safavid and Shiite patronage. They came under Sunni Uzbek rule again. Babur, who had to withdraw to Kabul, turned to India in the following years. He claimed that some provinces in the north of the continent since his ancestor Timur's expedition to India are under the control of his sons, namely Turks, and considers these as his own property. Therefore, he saw Turkishness and Timurid heritage as the source of legitimacy for his political goals. In his work, Babur mentions the rumors by the people that he could take provinces (provinces around the Delhi) belonging to the Turk through a peace envoy. With these words, he actually puts forward the claim that the people see these provinces as the property of the Timurid Dynasty of Turkish origin. For this reason, Babur sent an envoy to the sultan of Delhi Ibrahim Ludi and demanded the aforementioned provinces. Therefore, here it is seen that Babur once again benefited from his Turkish and Timurid heritage to achieve his political goals.

Keywords: Babur, Legitimacy, Turkishness, Timur, Timurid Heritage.

GİRİŞ

İktidar, bir işin üstesinden gelebilme gücü, nüfuz, kudret; bir işi yapabilme yetki ve becerisi, devlet idaresine sahip olma ve devlet gücünü kullanma salahiyeti anlamına gelmektedir. Ayrıca yetenek, otorite ve güç kullanma anlamlarına da gelmektedir. Aslında bu tanımlar, kişinin bir grup, topluluk veya halk üzerinde hâkimiyet kurarak amaçlarına ulaşması demektir.¹ İktidar kavramı, siyaset biliminin temel meselelerinden biri olmakla birlikte meşruiyet kavramına atıf yapmadan anlaşılması olanaksızdır. Siyasi meşruiyet, “*iktidara gelişte ve iktidarı kullanışta yerleşik ilkelere, yani toplumun genel kabulüne mazhar olmuş usullere ve siyasi-ahlaki değerlere uygunluk*” biçiminde tanımlanır.² Meşruiyet, yöneticinin iktidarın niçinliğini ve yönetme yetkisini elinde bulundurma sebebini belirleyen en mühim üst ifadelendirir. Meşruiyet, siyasi iktidarın varlık nedeni ve devam etmesinin yegâne teminatıdır. Ayrıca birey ve toplum nazarında siyasal iktidarın “*yasa, emir ve eylemlerinin*” onaylanıp ona itaat edilmesinin tek yoludur. Bu nedenle “*siyaset, devlet, iktidar ve egemenliğin*” dile getirildiği her alan, meşruiyetin de alanı içindedir.³

¹ Haldun Eroğlu, *Türklerde Siyasal İktidarın Gelişim Tarihi*, Post Yayınları, İstanbul 2021, s. 15

² Bilal Aybakan, İbrahim Kâfi Dönmez, “Meşrû”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara 2004, s. 379.

³ Halis Çetin, “Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 58, S. 3, s. 62.

Eski Türklerde “*kut*” ifadesi, siyasi iktidar anlamına gelmekteydi.⁴ Bu husus, Türk kağanlarına yönetme yetkisinin Tanrı tarafından bahşedilmesi olarak da açıklanabilir. Oğuz Kağan Destanı’nda Oğuz Han karizmatik bir kişidir ve hâkimiyeti ilahi menşelidir. Bu görüş, Orhun Abideleri ve diğer kaynaklarda da karşımıza çıkmaktadır. Kağan, yönetme yetkisini ilahi bir lütuf olarak Tanrıdan almıştır. Dolayısıyla Tanrı rıza gösterdiği, kut (devlet, baht, iyilik, talih) ve ülüğ (kısmet) bahşettiği için yönetme yetkisini elinde bulundurmıştır.⁵ Eski Türk devlet geleneğinde hükümlerlik, Oğuz Han soyuna dayanmaktadır. Türk hükümdarları, bu nedenle kendilerinin bu soydan geldiklerini kabul ederdi. Halk da hükümdar hanedanının o soydan geldiğine inanırdı. İslam öncesi devlet başkanlığında “*kut*” bu soyda tecelli ederdi. İslami devirde de bu anlayış değişmemiştir. Nitekim Türk tarihinin önemli hükümdarlarından olan Timur, soyu seçkin bir yönetici hanedana dayanmadığı için han veya sultan unvanı elde edememiş, emir unvanıyla devletini yönetmiştir.⁶ Timurlu kaynakları, Timur’dan “*Tahta oturtulmak üzere Allah tarafından seçilmiş bir kimse olarak*” şeklinde bahsederek onun siyasi iktidarının meşruiyet kaynağının ilahi menşeli olduğu ifade edilmektedir.⁷

Timur, Cengiz soyundan hanların yönettiği Çağatay Hanlığı’nın çökmeye yüz tuttuğu dönemde Çağatay ve Moğollar arasındaki çatışmalardan yararlanmayı bilmişti. Kurduğu çıkar ilişkileri ve saf değiştirmeleri, ona iktidarın kapılarını aralamıştı. Timur, 10 Nisan 1370 yılında Semerkant’ta “*emir*” unvanıyla hükümdar oldu. Bu unvan dışında “*han*” veya “*sultan*” gibi unvanları kullanmadı. Cengiz Han’ın meşruiyetinden yararlanmak için onun soyundan Suyurgatmış Han’ı⁸ tahta oturttu. Ancak Timur, iktidarın asıl sahibiydi.⁹ Semerkant’ta hâkimiyeti elde etmeden önce Cengiz soyundan Kazan Sultan’ın kızı Saray Mülk ile evlilik yapmıştı. Bu evlilik vesilesiyle han güveyisi manasına gelen “*Küregen*” unvanını kullanma hakkı elde etmişti.¹⁰ Timur’un vefatından sonra soyu, oğlu Uluğ Bey döneminde mezarı üzerine dikilen siyah yeşim taşı üzerine yazılmıştı. Burada Timur’un ilk atası Tumanay’ın, beşinci kuşaktan Cengiz Han’ın da atası olduğu görülmektedir. Bu bilgilere göre Timur’un soyu, Cengiz Han’ın soyu ile birleşmektedir.¹¹ Kanaatimizce bu bilgiler, Timur’un soyunun Cengiz Han’a dayandığını söyleyebilmemiz için yeterli değildir.¹² Onunla ilgili emin olduğumuz husus, Türk olduğu ve Mâverâünnehir bölgesindeki Keş civarına hâkim olan soylu Barlas aşiretinden geldiğidir.¹³

Timur, saltanatını inşa ettiği dönemde Cengiz Hanedanı fiili gücünü yitirmiş olsa da saygınlığını muhafaza etmekteydi. Han olma salahiyetinin Cengiz soyundan gelenlerin hakkı olduğu anlayışı, geçerliliğini korumaktaydı. Timur da bu anlayış doğrultusunda Suyurgatmış Han’ı hükümdarlık tahtına oturtmuştu. Faaliyetlerini bazen han adına, bazen de divan adına yerine getirdi. Timur’un bazı halefleri de Cengiz Han soyundan kişileri “Han” unvanıyla tahta oturtmuştu. Timurlu Devleti’nin sosyal yapısı, Cengiz geleneğine sahip nüfustan ibaret değildi. İran-İslam geleneği de bu sosyal yapının bir parçasıydı. Bu nedenle Timurlu siyasi iktidarın meşruiyeti iki kaynaktan güç alıyordu. Hatta Timurlu Hanedanı döneminde Cengiz geleneğinin adım adım zayıfladığı görülmektedir.¹⁴ Bu geleneğin gücünün azalması, kanaatimizce Timurluların siyasi varlıklarını devam ettirme başarısını göstermeleri ve buna paralel olarak kendi hanedan geleneklerini inşa etmeleriyle ilgiliydi. Timur, hiç şüphesiz bu geleneğin asıl mimarıydı. Timurlu Hanedan geleneği ve mirası, Timur’un soyundan gelenler için meşruiyet kaynağı olabilecek güç ve yetkinlikteydi.

Zahîreddîn Muhammed Bâbü, bu geleneğin gücünden istifade eden ve bunu bizlerin görmesine vesile olan en önemli şahsiyettir. O, Timurlu Devleti yıkılış sürecine girdiği dönemde bu devleti ayakta tutabilmek için Mâverâünnehir ve Horasan’da çok ciddi savaflara girişmişti. Buralarda umduğu başarıyı elde edemeyince önce Fergana bölgesine gitmişti. Ardından da Kabil’e giderek buranın hâkimi olmuştu (1504-1526). Bâbü, daha sonra Kuzey Hindistan’a ilerlemiş ve burada kendi adıyla bilinen Bâbürlü Devleti’ni kurmuştu (1526). Bu süreçlerde

⁴ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2013, s. 240.

⁵ Ali Ahmetbeyoğlu, “Eski Türklerde Kut ve Töre Bağlamında Hükümlerlik’in Hudutları”, *Tarih Derisi*, 71 (2020/1), s. 35. II. Göktürk Devleti hükümdarı Bilge Kağan (716-734), Kültigin Yazıtında bu hususla ilgili önemli şu ifadelerle yer vermektedir: “*Türk halkının adı sanı yok olmasın diye, babam hakani (ve) annem hatunu yüceltmış olan Tanrı, devlet veren Tanrı, Türk halkı(nın) adı sanı yok olmasın diye, beni o Tanrı hakan (olarak tahta) oturttu, hiç şüphesiz.... Ondan sonra, Tanrı bağışlasın, ilahi lütfum olduğu için, kısmetim olduğu için, ölecek halkı diriltip doyurdum.*” Bkz. Talât Tekin, *Orhon Yazıtları*, TDK Yayınları, Ankara 2008, s. 31-33.

⁶ Mehmed Niyazi, *Türk Devlet Felsefesi*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2017, s. 52.

⁷ Musa Şamil Yüksel, *Timurlularda Din-Devlet İlişkisi*, TTK Yayınları, Ankara 2009, s. 43.

⁸ Roux, eserinde Suyurgatmış Han yerine Ögeday Han ismini kullanmıştır. Büyük olasılıkla bu isim, sehven yazılmıştır.

⁹ Jean Paul Roux, *Orta Asya: Tarih ve Uygurluk*, Kocabalı Yayınları, İstanbul 2006, s. 335.

¹⁰ İsmail Aka, *Timurlular: Orta Asya’nın Parlak Devri*, Kronik Kitap, İstanbul 2019, s. 22.

¹¹ Aka, *Timurlular*, s. 18; Timur’un soyu, onun vefatından sonra torunu Uluğ Bey tarafından Türkistan’ın kuzeyinden (Isık Göl civarından) Semerkand’a getirilerek yontulan, ardından Timur’un buradaki mezarı üzerine dikilen siyah yeşim taşı üzerine şu şekilde kaydedilmişti: “*Emir Timur Gürkân b. el-Emir Taragay b. el-Emir Berkel b. el-Emir Aylangız b. el-Emir İcil b. Karaçar Noyan b. el-Emir Suguççın b. el-Emir İrdemci Borula b. el-Emir Kaçulay b. Tumanay Han.*” Bkz. Zeki Velidi Togan, “Emir Timurun Soyuna Dair Bir Araştırma” çev. İsmail Aka, *Tarih Dergisi*, 26, s. 75.

¹² John. E. Woods, yapmış olduğu araştırmasında bu konuyla ilgili öne sürülen farklı görüşlerin gerçekliğinin ikna edici bir biçimde tespit edilmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Bkz. J. E. Woods, “Timur’s Genealogy”, *Intellectual studies on Islam: Essays written in honour of Martin B. Dickson*, Ed. M. M. Mazzaoui-V. B. Moreen, University of Utah Press, Salt Lake City, Utah 1990, s. 116.

¹³ Rene Grousset, *Bozkır İmparatorluğu: Attila, Cengiz Han, Timur*, çev. Reşat Uzmen, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2010, s. 449.

¹⁴ Hayrunnisa Alan, *Bozkırdan Cennete Timurlular 1360-1506*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2007, s. 267.; İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, TTK Basımevi, Ankara 2000, s. 108.

BÂBÜR'ÜN İKTİDAR MÜCADELESİNDE MEŞRUIYET KAYNAĞI OLARAK TÜRKLÜK, TİMUR VE TİMURLU MİRASI

İslam inancını siyasi iktidarının meşruiyet kaynağı olarak görmüştü. Varlığını Tanrıya borçlu olduğuna ve her şeyin Tanrının rızasıyla vuku bulduğuna inanmaktaydı. Bu durumu şu cümlelerle izah etmekteydi. “*Her ne kadar kılıç dünyayı yerinden oynatabilirse de Tanrının izni olmadıkça, bir damar bile kesemez...Tanrı ne isterse, olur ve ne istemezse, olmaz.*”¹⁵ Bunla birlikte Tanrının fazl ve keremiyle zaferler elde ettiğini zikreden Bâbü, bütün Türk hükümdarlar gibi Tanrı tarafından görevlendirildiğine inanmaktaydı.¹⁶

O, siyasi iktidarını ilahi bir gücün yanı sıra güçlü bir soya dayandırmıştı. Bu soy, baba tarafından Türk kökenli Timur’un soyuydu. Bâbü, bu tercihinde açıkçası bir yol ayırımına girmişti. Bu yol ayırımında Timur’a meşruiyet kaynağı olan Moğol soylu Cengiz Han ve mirası yerine Türk soylu Timur ve mirasını sahiplenmişti. Dolayısıyla Türklük, Timur’un soyu ve Timurlu mirası, Bâbü’nün iktidar mücadelesinin meşruiyet kaynaklarından olmuştu. Bu çalışmada, ilk önce Bâbü’nün söz konusu yol ayırımı ve Türklük aidiyeti ele alınacaktır. Akabinde ise onun Mâverâünnehir, Horasan ve kuzey Hindistan’daki iktidar mücadelesinin meşruiyet kaynağı olarak Türklük, Timur ve Timurlu mirası ayrıntılı bir şekilde açığa çıkarılmaya çalışılacaktır.

1. Bâbü’nün İktidarın Meşruiyet Kaynağında Yol Ayırımı: Moğol Algısı ve Türklük Aidiyeti

Zahîreddîn Muhammed Bâbü, 14 Şubat 1483 tarihinde Fergana’da doğdu. Onun babası Timur’un soyundan Fergana hâkimi Ömer Şeyh Mirza, annesi ise Cengiz Han soyundan Yunus Han’ın kızı Kutluk Nigar Hanım’dır.¹⁷ Dolayısıyla baba tarafından Türk, anne tarafından ise Moğol kanı taşımaktaydı.¹⁸ Bâbü’nün çocukluğu üzerine çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Bâbü, annesiyle beraber Andican Kalesi’nde yaşarken babası bir kaza sonucunda vefat etti. Bu hadiseden sonra daha on iki yaşındayken 9 Haziran 1494’te Fergana’nın hükümdarı oldu. Bâbü, siyasi kariyerinde üç ayrı bölgede hâkimiyet tesis etmiştir. Bunlar, sırasıyla Fergana hâkimiyeti (1494-1504), Kabil hâkimiyeti (1504-1526) ve son olarak Hindistan hâkimiyetidir (1526-1530).¹⁹ Bâbü’nün Hindistan hâkimiyeti neticesinde kendi adıyla anılan Bâbürlü Devleti’ni kurması, hiç şüphesiz onun siyasi kariyerindeki en önemli gelişmelerden biri olarak görülebilir.

Bâbürlü Devleti, tarihin en güçlü yönetimlerinden biriydi. Bu devlet, Bâbü (1483-1530) tarafından kuzey Hindistan’da kurulmuştur. Bâbü’nün haleflerinin gayretleri neticesinde devletin gücü pekiştirilmiş ve Güney Asya’nın büyük bir bölümünde 332 yıl hüküm sürmüştür. Bâbürlü hükümdarları, Asya tarihinin önemli şahsiyetlerinden Cengiz Han ve Timur’un neslinden gelmektedirler. Onlar, düşmanları üzerinde hâkimiyet kurmak amacıyla yeni bir hanedan ideolojisi inşa ettiler. Hâkimiyet alanlarının genişlemesine paralel olarak sanat, mimari ve edebi alanda yapılan çalışmalara destek oldular. Bununla birlikte devletin kuruluş ve gelişim dönemlerinde tarih ilmine özel bir ehemmiyet gösterdiler.²⁰ Bâbürlü tarihinin en önemli eseri, kanaatimizce devletin bizatihi kurucusu Bâbü’nün kaleme almış olduğu *Bâbüname* adıyla bilinen eserdir. Hükümdar, eserinde devletin ideolojisini inşa ederken iktidarının meşruiyet kaynağını Timurlu hükümdarlarının gibi Cengiz töresine²¹ dayandırma niyetinin olmadığı görülmektedir.

Bâbü, söz konusu hususla ilgili eserinde şu ifadelerle yer vermektedir: “*önceleri bizim baba ve ağalarımız Cengiz töresine çok riayet ederlerdi. Mecliste, divanda, ziyafet ve yemekte, oturmakta ve kalkmakta bu töreye karşı hareket etmezlerdi. Cengiz Han’ın töresi, muhakkak onunla amel edilmesi lazım gelen kat’i bir kanun değildir. Fakat bir kimseden iyi bir nizam kalmışsa, onunla amel etmek lazımdır; eğer babalar kötü bir iş yapmışlarsa, onu iyi bir işle değiştirmek lazımdır.*” Bâbü, bu ifadelerinde çok net bir biçimde Cengiz töresine uyulması hususunda atalarıyla aynı düşünceye sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Bâbü’nün bu yaklaşımı devlet kurucu bir lider olması nedeniyle önem arz etmektedir. Zira onun Cengiz töresine mesafeli duruşu, siyasi iktidarının meşruiyeti bağlamında bir yol ayırımına girdiğini göstermektedir. Burada şu soru karşımıza çıkmaktadır: Bâbü, ataları gibi Cengiz töresini iktidarının meşruiyet kaynağı olarak neden görmemiştir? Aynı zamanda bunun yerine neyi koymuştur?

¹⁵ Gazi Zahîreddîn Muhammed Babur, *Baburnâme: Babur’un Hâtıratı*, C. II, çev. Reşit Rahmeti Arat, MEB Yayınları, İstanbul 1970, s. 313.

¹⁶ Jean Paul Roux, *Babur: Büyük Moğolların Tarihi*, çev. Lale Arslan Özcan, Dergâh Yayınları, İstanbul 2021, s. 124.

¹⁷ Handemir, *Habibü’s-Siyar*, III/II, Haz. W. M. Thackston, Harvard University 1994, s. 465.; S. M. Edwardes, *Babur: Diarist and Despot*, A. M. Philpot Ltd., London 1926, s. 16.

¹⁸ Roux, *Babur*, s. 127.

¹⁹ Enver Konukçu, “Bâbü”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s. 395.

²⁰ Mehmet Alparğu, “Ana Hatlarıyla 16. Yüzyılda Bâbürlü Tarihinin Kaynakları (Hatırat ve Kronikler)”, *Hindistan’da Kurulan Türk-İslam Devletlerinin Tarihi Kaynakları*, ed. Cihan Oruç, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2022, s. 261.

²¹ Yasa, Moğol ve Türk devletlerinde emir ve kanunları ifade etmek için kullanılan kelimedir. Yasakla aynı manaya gelen yasanın Türkçe mi veya Moğolca mı olduğu tartışmalı bir konudur. Yasa/yasak, Türk devletlerinde töre/töre ve tüzük ifadelerine karşılık gelmektedir. Ayrıca Osmanlı Devleti’ndeki örf (örfi hukuk) ve kanunla eşanlamlı veya yakın anlamlıdır. Bkz. Fethi Gedikli, “Yasa”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 43, İstanbul 2013, s. 336. Moğol boyları, Cengiz Han tarafından siyasi birlik sağlanıncaya kadar yazılı olmayan örf ve adet hukukuna göre varlıklarını devam ettirdiler. Cengiz, Moğol halkını bir millet haline getirdi. Ayrıca “Büyük Yasa” olarak bilinen yazılı bir hukuk oluşturdu. Bu yasa metni henüz bulunamamıştır. Ancak bazı tarihçi veya seyyahlar, eserlerinde bu yasanın içeriğinden bahsetmektedirler. Cengiz yasanının tamamı, yıllarca devam eden bir gelişmenin neticesi ve Cengiz’in emriyle veya onun adına çıkarılan hükümlerin ya da gerekli görülen durumlarda çıkarılmış emirlerin tespit edilip bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Yasanın her hükmü farklı zamanların ürünüdür. Bu hükümler, eski örf ve adet hukukunun kabul edildiği anlamına gelmez. Bununla birlikte yasaya hâkim olan ana düşünceye uygun oldukları oranda eskidirler. Bkz. Curt Alinge, *Moğol Kanunları*, çev. Coşkun Üçok, Sevinç Matbaası, Ankara 1967, s. 31-33.

Bâbü, kendi döneminde yaşayan Moğolların büyük bir kısmını dost-düşman yağmalamaya meyilli kültürsüz, barbar ve güvenilmez savaşçılar olarak tanımlamıştı.²² Annesi Cengiz neslinden Moğol hanı Yunus Han'ın kızı olmasına rağmen Moğolları hiç sevmeydi. Çoğu kez Moğol askerlerinden istifade etmek zorunda kalsa da onlar hakkında olumsuz düşüncelere sahipti.²³ Eserinde Moğollar için şu ifadeler yer vermektedir: “*Kötülük ve bozgunculuk daima Moğol ulusundan çıkagelmiştir. Şimdiye kadar benimle beş defa düşman oldular. Düşman olmalarının sebebi benimle anlaşamadıklarından dolayı değildi. Kendi hanlarına karşı da birkaç defa bu şekilde hareket ettiler.*”²⁴ Özbek hanı Şeybânî ile giriştiği mücadeleden bahsederken “*Arkadan ve önden zorlayarak, düşman ok atmağa başladı. Yardıma gelmiş olan Moğol askerlerinin muharebe etmeğe hiç takati yoktu. Muharebeyi bırakıp, bizim kendi askerimizi yağma ederek, attan düşürmeğe başladılar. Yalnız burada değil, bedbaht Moğolun âdeti daima böyledir. Galip gelse de ganimet (olca) alır, mağlup olsa da, kendi ilini (adamlarını) yağma edip, ganimet alır.*”²⁵

Bâbü, annesi Moğol olmasına rağmen anadilini bilmiyordu. Hiç şüphesiz çocukluk döneminde annesinden birkaç Moğolca kelime öğrenmişti. Ancak annesinden ayrıldıktan sonra muhtemelen bu dili tamamen unutmuştu. Bâbü, eserinde sıklıkla Andican'da, yani çocukluğunu geçirdiği topraklarda herkesin Türkçeyi bildiğini dile getirmektedir. Babası Ömer Şeyh Mirza'nın sarayındaki Türkçe duyarlılığına karşılık Moğollar kendi dillerini bilmiyormuş gibi davranıyordu. Görüldüğü üzere Bâbü, henüz bebekken Türkçeyi anadili olarak öğrenmişti. Türkçeye ilgi duyuyor ve devamlı olarak bu dili kullanma becerisini geliştireyordu. Bu sayede sağlam bir Türklük bilinci edinmişti. Bâbü, anadili dışında zarif ve estetik düşünce sahibi insanların kullandığı, ayrıca Mâverâünnehir'de yaşayan neredeyse herkesin konuştuğu Farsçayı da öğrenmişti. İnandığı İslam dininin dili olan Arapçayı ne kadar bildiği hususunda malumatımız yok. Ancak onun gibi bir şahsiyetin manasını bilmeden Kur'an okuyup dua etmesi düşünülemez.²⁶

Bâbü, ana dili Türkçeyle Türk edebiyatında daha çok *Bâbü'nâme* adıyla bilinen meşhur eserini yazmıştır.²⁷ O, *Bâbü'nâme* vesilesiyle Türkçe yazma konusundaki maharetini ortaya koymuştur. Eser, “*Bâbü'nâme'den başka Vekâyi, Vâkıanâme, Vâkıât-ı Bâbüri, Vekâyi'nâme-i Pâdişâhî ve Bâbüriyye*” gibi isimlerin yanı sıra Farsçaya yapılan tercümelemlerde genellikle “*Tüzük-i Bâbüri*” adını almaktadır. Bâbü'nün kendisi ise eserini “*Tarih*” ve “*Vekâyi*” isimleriyle zikretmektedir. Giriş ve önsöz kısmı bulunmayan bu eserde Bâbü, on iki yaşında Fergana'da hükümdarlık tahtına oturmasından vefatından bir yıl öncesine kadar yaşam serüvenini anlatmaktadır.²⁸ Bâbü'nün teyzesinin oğlu ve bir dönem onun hizmetinde bulunan Mirza Muhammed Haydar Duğlat, *Tarih-i Residî* adlı eserinde Bâbü'nün eserleri hakkında bilgi verirken şunları yazmaktadır: “*Bir de onun Vekâyi'i yani Türki Tarihi vardır.*”²⁹ Mirza Haydar'ın Bâbü'nün yukarıda bahsettiğimiz eserini “*Türki Tarihi*” olarak adlandırması oldukça önemlidir. Zira Bâbü'nün bu eseri hangi duygu ve düşünceyle yazdığına şahitlik edecek kadar ona yakın olmuş birisidir.

Bâbü, doğduğu şehir Andican'daki (Fergan'nın başkenti) ahalinin Türk olduğuna, buranın şehir ve pazarında herkesin Türkçe bildiğine dikkat çekmektedir. Akabinde başta Ali Şir Nevayi olmak üzere Fergana ve Horasan bölgesinin Türk münevverleri, onların Türkçe şiirleri ve eserleri hakkında bilgi vermektedir. Bu vesileyle kendisinin doğduğu coğrafyanın Türk kimliği ve bu kimliğin dili Türkçenin yüksek bir medeniyet vasfı taşıdığını işaret etmektedir.³⁰ Bâbü, eseri *Bâbü'nâme* içerisindeki birçok cümlede kendisini, ordusunu ve devletini Türk olarak görmektedir.³¹ Onun Kuzey Hindistan'a girdikten sonra Biyâne emiri Nazım Han'a göndermiş olduğu fermanla yazdıkları, bu hususla ilgili aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Bâbü, 1526 yılında İbrahim Lüdi liderliğindeki Lüdi ordusunu Panipet Savaşı'nda yenerek Kuzey Hindistan'a girdi. Aynı yıl içerisinde Delhi'yi işgal etti ve akabinde Agra'da tahta çıkarak Bâbürlü Devleti'ni kurdu.³² O, Agra'dan Biyâne emiri Nazım Han'a tehdit içerikli bir ferman göndermişti. Fermanla şu cümleler yazmaktadır: “*Ey Biyâne emiri, Türkler ile kavgaya girme; Türklerin çevikliği ve kahramanlığı malumdur. Eğer çabuk gelmez ve öğüt dinlemezsen, malum olanı beyana ne lüzum vardır.*”³³ Bâbü, yukarıdaki bilgilerden de anlaşıldığı üzere, bu fermanı devletini kurduktan

²² Michael H. Fisher, *Bâbürlüler: Hindistan'da Bir Türk İmparatorluğu*, çev. M. Fatih Çalışır, Kronik Kitap, İstanbul 2000, s. 44.

²³ Gazi Zahîreddin Muhammed Babur, *Baburnâme (Vekayi)*, Doğu Türkçesinden çev. Reşit Rahmeti Arat, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2006, Y. Hikmet Bayur Önsözü, s. 15.

²⁴ Babur, *Baburnâme*, C. I, s. 98.; Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. II., TTK, Ankara 1987, s. 3.

²⁵ Babur, *Baburnâme*, C. I, s. 134-135.

²⁶ Roux, *Babur*, s. 132-133.

²⁷ Bâbü'nün *Bâbü'nâme* ve diğer eserleri hakkında genel bilgi için bkz. Bilal Yücel, *Bâbü Dîvanı (Gramer, Metin, Sözlük, Tıpkıbasım)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1995, s. 16-28.

²⁸ Ömer Faruk Akgün, “Bâbü'nâme”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s. 404.

²⁹ Gâzi Zahîreddin Muhammed Bâbü, *Bâbü'nâme (Vekayi)*, Doğu Türkçesinden çev. Reşit Rahmeti Arat, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2006, Y. Hikmet Bayur Önsözü, s. 12.

³⁰ Babur, *Baburnâme*, C. I, s. 4.

³¹ Bâbü, *Bâbü'nâme (Vekayi)*, Y. Hikmet Bayur Önsözü, s. 12.

³² John F. Richards, *Bâbü Türk İmparatorluğu: Tarih Kültür Teşkilat*, çev. Yasin Tekin, Selenge Yayınları, İstanbul 2021, s. 26.

³³ Babur, *Baburnâme*, C. III, s. 484.

BÂBÜR'ÜN İKTİDAR MÜCADELESİNDE MEŞRUIYET KAYNAĞI OLARAK TÜRKLÜK, TİMUR VE TİMURLU MİRASI

sonra yollamıştı. Onun artık hem ordusu hem de devleti vardı. Dolayısıyla bu fermandaki “*Türkler*” ifadesinde kendisi, ordusu ve devletini kastetmektedir.

Bâbü, kendisi hakkında bilgi verirken annesinin geldiği Cengiz soyuna değinmesine rağmen Timur’a dayanan baba soyu için *Silsile-i Küregen* veya *Küregeniyye* ifadelerini kullanırdı. “*Küregen*” sözcüğü, “*damat*” anlamına gelmektedir. Timur, damat olduğu Cegiz Han ailesiyle kendisi arasında bağ kurmak maksadıyla bu ifadeyi unvan olarak kullanmıştır.³⁴ Bâbü, Timur’a dayanan soyu için “*Küregen*” ifadesini kullanarak aslında Timur’un Cengiz Han ailesiyle sadece damatlığa dayanan bir bağının olduğunu ortaya koyuyordu. Başka bir ifadeyle Timur’un Cengiz soyundan gelmediği fikrini benimsemiş oluyordu. Timur’un iktidarı elde ettikten sonra kukla bir hanı tahta bulundurmamak suretiyle “*emir*” unvanıyla devletini idare etmesi ve hiçbir zaman “*han*” unvanını kullanmaması, Bâbü’ü bu yaklaşımında haklı çıkarmaktadır.

Bâbü’ün en önemli düşmanlarından olan Şeybânî Han, Cengiz Han’ın soyundan gelmektedir ve bu durumu siyasi iktidarının meşruiyet kaynağı olarak görmüştür.³⁵ O, Bâbü ile giriştiği Semerkant mücadelesinde ise Türk-Moğol ve İslami kimliğini birlikte ele almış, bu şekilde göçebe asıllı Türk-Moğol kimliğinden insanların desteğini almaya çalışmıştı.³⁶ Şeybânî Han, Moğol kimliğine Türk ve İslam kimliğini de ilave ederek başarılı olmuştu. Bâbü, kendisinden Semerkant’ı alan Şeybânî Han’ı düşman olarak görmekte ve eserinde onun için şu ifadelerle yer vermektedir: “*Şaybak Han*³⁷ gibi bir düşman zuhur etti. Bunun zararı Türk’e ve Moğol’a müsavidir.”³⁸ Bâbü bu ifadeleriyle meşruiyet alanını genişletmiş olan Şeybânî Han’a karşı yeni bir hamle yapmış, Şeybânî’yi Moğollar için zararlı biri olarak görmüştü. Ancak bu durum, Bâbü’ün de Şeybânî gibi meşruiyet alanını genişletmeye çalıştığı anlamına gelmemelidir. Bâbü, kendisini Türk olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Timur ve hanedanının soyundan geldiği gerçeğini öne çıkarmakta, siyasi ve askeri faaliyetlerinin meşruiyet kaynağını ise Timurlulara dayandırmaktadır. Bu husus, aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2. Bâbü’ün Mâverâünnehir ve Horasan Bölgesindeki Mücadelesinde Timurlu Meşruiyetine Başvurması

Bâbü, Semerkant’a ilk kez beş yaşındayken gitmişti. Bu seyahatinde Sultan Ahmed Mirza’nın kızı Ayşe Sultan Begim ile nişanlanmıştı. Çocuk yaşında Semerkant’tan çok etkilenmişti. Hiç şüphesiz ilerleyen yıllarda bu şehri elde etmenin hayaliyle yaşamıştı. Babasının sözleri, onun burayı ele geçirmek için yaptığı seferler ve girişimler, Bâbü’ün hayallerini besleyip büyütüştü. Bâbü, atalarının başkenti olan Semerkant’ı fethetmeye ant içmiş ve bu sebeple buranın hâkimi olmak için gayret göstermişti.³⁹ Bâbü, eserinde burası için “*Semerkant kadar güzel bir şehir dünyada az bulunur... Timur Bey’den önce ve onun gibi büyük bir padişah Semerkant’ı payitaht yapmış değildir.*” ifadelerine yer vermektedir. Ayrıca Semerkant’ın sosyal yapısı, iklimi, bitki örtüsü, coğrafi özellikleri ve şehirde yetişen ürünler hakkında bilgi vermektedir. Akabinde Timur ve halefleri devrinde Semerkant’ın kültür, sanat, mimari ve estetikte yakaladığı ihtişamı anlatmaktadır.⁴⁰ Ancak atalarının mirası Semerkant mücadelesi için zamana ihtiyacı vardı. Babası Ömer Şeyh Mirza bir kaza sonucu ölünce on bir yaşında Andican’da tahta çıkarak Fergana’nın hâkimi oldu. Önce Semerkant hâkimi amcası Sultan Ahmed Mirza’nın, ardından da Taşkent hükümdarı dayısı Mahmud Han’ın saldırılarını bertaraf etti. Akabinde ise Duğlat Moğollarının hâkimi Ebâ Bekir’in ilerleyişini durdurdu. Bâbü, bu tehlikeleri atlatarak tahtını korudu.⁴¹

Timurlu hükümdarı Ebu Said, Semerkant’ı oğlu Sultan Ahmed Mirza’ya vermişti. Mirza, babasından sonra da Semerkant’ta hükümdarlık yaptı.⁴² Sultan Ahmed Mirza vefat ettikten sonra kardeşi Sultan Mahmud Mirza Semerkant tahtına oturdu. Sultan Mahmud Mirza sonra ise oğulları Baysungur ve Sultan Ali Mirza Semerkant tahtı için mücadeleye giriştiler.⁴³ Timurlu hanedanından olduğu için diğer mirzalar kadar Semerkant üzerinde hakkı olduğunu düşünen Bâbü, buradaki taht kavgasında Sultan Ali Mirza’yı destekledi ve 1497 yılının Kasım ayında Semerkant’a girdi. Ancak Semerkant kuşatmasının sebep olduğu ekonomik sıkıntılar, Bâbü’ün buradaki ahalinin desteğini kaybetmesiyle sonuçlandı. Bu sırada Ahsi’de bulunan kardeşi Cihangir, Andican’ı kuşattı ve ele geçirdi. Bâbü, yaşanan bu gelişmeler karşısında hasta düşmüştü. Akabinde Semerkant’ı Sultan Ali Mirza’ya terk ederek Hocent’e gitti. Çok geçmeden Semerkant’ı almak için tekrar harekete geçti. Ancak başarısız oldu. Bir süre Ura-Tepe’nin güneyinde başıboş gezdi. Bâbü, daha sonra Andican’ı pek çok çarpışma neticesinde 1499 yılında

³⁴ Fisher, *age*, s. 8.

³⁵ Osman Çirak, *Şibani Tarihi-Benâi’nin Şibani-Namesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2019, s. 19.

³⁶ Nurten Kılıç, *Siyasal Kültürde Değişim: Şeybani Han ve Özbek Siyasal Oluşumu (1500-1510)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1999, s. 130-131.

³⁷ Şeybânî Han, bu adın yanı sıra Şiban Han, Şeybak [Şeybek] Han, Şah Baht Han, Şâhî Beg Han gibi adlarla da anılmaktadır. Bkz. İsmail Türkoğlu, “Şeybânî Han”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 39, İstanbul 2010, s. 43.

³⁸ Babur, *Baburnâme*, C. I, s. 152-153.

³⁹ Roux, *Babur*, s. 132-133.

⁴⁰ Babur, *Baburnâme*, C. I, s. 69-75.

⁴¹ Konukçu, *agm*, s. 395.

⁴² Babur, *Baburnâme*, C. I, s. 78.

⁴³ Handemir, *age*, s. 453.

geri aldı. Ancak Fergana topraklarını Cihangir ile paylaşmak zorunda kaldı. Sırderya'nın kuzeyi Bâbü'ün, güneyi ise Cihangir'in idaresinde kaldı. Semerkant'ın nüfuzlu ailelerinden Tarhanlar, Sultan Ali Mirza ile geçinemediklerinden Bâbü'ü davet ettiler. Bu davete olumlu cevap veren Bâbü, Semerkant'a ilerledi. Ancak Şeybânî Han⁴⁴, burayı çoktan ele geçirmişti.⁴⁵

Bâbü, yalnız kendisini Türk olarak gördüğü için Cengiz sülalesi ile arasına mesafe koymamıştı. Doğrudan Cengiz soyundan gelen Şeybânî Han ile Semerkant hâkimiyeti için çarpışmıştı. Şeybânî, Buhara'yı ele geçirdikten sonra Semerkant üzerine yürümüşü. Bu sırada Sultan Ali Mirza, şehrin hâkimiydi. Onun annesi Zehra Begim, Şeybânî Han'a kendisiyle evlenmesi halinde oğlunun kaleyi teslim edeceği haberini gönderdi. Yapılan antlaşmaya göre Şeybânî Han, atalarının topraklarını zapt ettikten sonra Semerkant'ı Sultan Ali Mirza'ya geri verecekti. O, antlaşma sağlandıktan sonra 1500 yılında şehri teslim aldı. Ancak kısa bir süre sonra Sultan Ali Mirza ve şehri teslim etmek istemeyen bazı ileri gelenler öldürüldü. Şeybânî, şehrin idaresini Can Vefa'ya bırakarak yakınlardaki Hoca Didar'da oturmaya başladı. Bu duruma çok üzülen Bâbü, aynı yıl içerden destek alarak on dört gün gibi kısa bir süre içinde Semerkant'ı ele geçirdi.⁴⁶

Bâbü, şehrin ahalesinin desteğini almak için onlara şöyle seslenmişti: “*Atam dünya padişahı Temür'dür. O öleli yüz yıl oldu. Bütün halk onu unuttu. O geçmişte kalsa bile yakın görün. Sultan Said diğer bir sultanı ve Karabağ'da şehit oldu. Benim çaresiz babam Ömer Şeyh Andican'da idi. Sultan Ahmed de şahlardandı ve bu şehir içinde doğmuştu. Bu şehirde kırk yıl şahlık etmiştir. Siz onların devrinde il olup lütf buldunuz. Şimdi bu şahları hatırlayıp, ruhlarına himmet etmek için zahmet çekiniz. Hem onların ruhlarını mutlu edin ve hem de beni kaygıdan kurtarın. Beni bu şehre zayı etmeyin, kahır ışığında yok etmeyin. Benim bu önerimi düşünün. Şehrin ileri gelenleri ile görüşün. Beni kabul ederseniz şehir içinde kalırım. Yoksa bu şehirden çıkarım.*”⁴⁷ Bâbü, gördüğü üzere ahaliye başta Timur olmak üzere atalarının Semerkant için yaptıkları hizmetlerden ve onların mirasından bahsetmektedir. Ahaliye bu hizmetleri hatırlatmak suretiyle onlara Timurlu Hanedanı'na karşı sorumluluk yüklemekte ve Timurlu soyundan biri olarak kendisinin iktidarını tanımalarını istemektedir. Bu şekilde Timurlu mirasını, Semerkant hâkimiyetinin meşruiyet kaynağının aracı yapmaktadır. Bâbü, Semerkant'ta Timurlu öncesindeki Cengiz veya Çağatay idaresini hiçbir şekilde dile getirmeyerek onların mirasını sahiplenmediğini ortaya koymaktadır.

Bâbü, ahalinin Şeyhülislamlık makamı ile birlikte Semerkant'ı ortak yönetmesi şartını kabul ederek şehrin idaresini 1500 senesinde ele geçirdikten⁴⁸ sonra burayla ilgili oldukça manidar şu ifadelere yer vermektedir: “*Yüz kırk yıla yakın, Semerkand payitahtı bizim ailede idi. Yabancı ve düşman Özbeğin biri gelip, onu ele geçirmişti. Elden çıkan mülkü Tanrı tekrar verdi.*”⁴⁹ Bâbü, yukarıda dile getirdiği sözleriyle iki hususu net bir biçimde ortaya koymuştu. Bunlardan birincisi, “*Yüz kırk yıla yakın, Semerkand payitahtı bizim ailede idi*” sözü ile Timur'un Mâverâünnehir'de hâkimiyeti ele geçirerek Semerkant'ı başkent yaptığı tarih (1369) işaret edilmektedir. Burada “*bizim aile*” ifadesinde ise kendisini mensubu olarak gördüğü Timurlu Hanedanı'nı kastetmektedir. Dolayısıyla Timur'dan önce Cengiz Han ve onun soyundan gelenlerin Semerkant hâkimiyetini miras olarak almadığı mesajını vermektedir. İkinci husus ise onun “*Yabancı ve düşman Özbeğin biri gelip, onu ele geçirmişti. Elden çıkan mülkü Tanrı tekrar verdi.*” ifadelerinde göze çarpmaktadır. Bâbü, burada Şeybânî Han'ı açıkça yabancı ve düşman bir Özbek olarak nitelendirmektedir. Bu ifadeleriyle bir kez daha Cengiz soyuna karşı mesafeli tutumunu ortaya koymuş oluyordu.

Bâbü'ün bu hamlesi, onu Şeybânî Han ile karşı karşıya getirdi. Deşt-i Kıpçak'tan gelen Cengiz soyundan bir hükümdar ile Mâverâünnehir'i yaklaşık yüz elli yıl yöneten Timurlu ailesinden biri Semerkant hâkimiyeti için mücadeleye giriştiler. Bâbü, yaklaşık altı ay boyunca şehri içerden Şeybânî'nin saldırılarına karşı savunmuştu. Şeybânî, dışardan ahalinin desteğini alarak şehri tekrar ele geçirmiş (Eylül 1501) ve yapılan barıştan sonra Bâbü'ün buradan ayrılmasına izin vermiştir.⁵⁰ Şeybânî, ahaliye şeriatı canlandıracağı vaatlerinde bulunarak İslami motiflerle onları ikna etmişti. Açıkçası Şeybânî, Bâbü'den daha fazla Müslüman sayılmazdı. Ancak Türk-Moğol ve İslami kimliği birlikte ele alarak yerel halkın yanı sıra göçebe asıllı Türk-Moğol kimliğinden insanların

⁴⁴ Harezmi (Hive) Özbek Hanı Ebul Gazi Bahadır Han (1642-1663), Türklerin soy ağacı olarak bilinen *Şecere-i Türk* adlı eserinde atası Şeybânî Han'ın Cengiz Han'a kadar uzanan nesebini bütün ayrıntılarıyla yazmaktadır. Ayrıca onun Cengiz Han'ın torunu Şeybânî Han'ın soyundan olduğu için “Şeybânî” mahlasını aldığı bilgisini vermektedir. Bkz. Ebulgazi Bahadır Han, *Şecere-i Türk: Türk'ün Soyağacı*, çev. Arif Acaloğlu, Selenge Yayınları, İstanbul 2020, s. 135. Ayrıca yapılan bazı araştırmalar, Şeybânî Han'ın soyunun Cengiz Han'a dayandığı hususunu açıkça ortaya koymaktadır. Bkz. Mustafa Kafalı, “Cuci Ulusu ve Ak Orda Hanlıkları”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Mart 1970b, S. XXIV, s. 59-68; Mustafa Kafalı, “Şiban Han Sülalesi ve Özbek Ulusu”, *Atsız Armağanı*, haz. Erol Güngör, Mustafa Kafalı, Osman Fikri Setkaya, Altınordu Yayınları, Ankara 2017, ss. 335-344.; Zeki Velidi Togan, *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981, s. 125-126, 179-182.

⁴⁵ Roux, *Babur*, s. 146-170.

⁴⁶ Yakup Karasoy, *Şiban Han Divanı (İnceleme-Metin)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya 1989, s. 12-13.;

⁴⁷ Kılıç, agt, s. 127-128.

⁴⁸ Kılıç, agt, s. 128-129.

⁴⁹ Babur, *Baburnâme*, C. I, s. 128.

⁵⁰ Kılıç, agt, s. 122.

BÂBÜR'ÜN İKTİDAR MÜCADELESİNDE MEŞRUIYET KAYNAĞI OLARAK TÜRKLÜK, TİMUR VE TİMURLU MİRASI

desteğini elde etmeye gayret etmişti. Şeybânî'nin Semerkant'taki Çağatay halkı için sarf ettiği şu ifadeler oldukça dikkat çekicidir: “Çağatay halkı Özbek olduğum için boşa üzülmesin. Gerçi ben Özbek halkındanım ama bu ışık Tanrının ışığıdır.”⁵¹

Bâbü, eserinde Şeybânî Han karşısındaki çaresizliğini ve onunla yapılan antlaşmayı şu sözlerle dile getirmektedir: “Hiçbir taraftan erzak ve zahire gelmedi. Bu esnada Şaybak Han barış sözünü ortaya attı. Eğer herhangi bir taraftan ümit olsa veya zahire bulunsa idi, sulh sözüne kim kulak asardı. Zaruret hâsıl oldu ve sulha benzer bir şey yapıp, gece yarısı, Şeyhzade kapısından çıkıldı. Validem Hanım'ı beraber götürdüm. Ondan başka iki kadın çıktı; biri Bicke Halife, diğeri Minglig Kökeltaş idi. Büyük kız kardeşim Hanzade Begim, bu çıkışta Şaybak Han'ın eline düştü.”⁵² Bâbü'nün teyzesinin oğlu Mirza Haydar Duğlat da *Tarih-i Reşidi* adlı meşhur eserinde bu hususta önemli bilgiler vermektedir. Eserde verilen bilgilere göre Bâbü Semerkant için pek çok savaş vermiş, hem galibiyet hem de mağlubiyet tatmıştı. En sonunda kuşatılmış ve gücü tükenmişti. Kız kardeşi Hanzade Begim'i Şeybânî Han'a vererek onunla ateşkes yapmış, ardından da Semerkant'tan ayrılarak burayı aklından çıkarmıştı.⁵³

Antlaşma ile ilgili verilen bu bilgilerden de anlaşıldığı üzere Şeybânî Han, Hanzade Begim'i kendisine eş alarak Bâbü'nün Semerkant'tan sağ salım çıkmasına müsaade etmişti. Şeybânî'nin bu hamlesi, hiç şüphesiz Bâbü'nün Timur'un mirası olarak gördüğü Semerkant'ı elde etme iddiasını boşa çıkarmıştı ve bu nedenle Mirza Haydar'ın da dediği gibi burayı alma fikrini geride bırakmıştı. Zira Bâbü gibi kız kardeşi Hanzade Begim de Timur'un soyundandı ve artık Şeybânî Han'ın eşiydi. Şeybânî Han, bu evlilik vesilesiyle aynı zamanda hâkimiyetinin meşruiyetini Timur'a da dayandırmış oluyordu. Dolayısıyla söz konusu evlilik onun bölgedeki Türk-Moğol kimliğini taşıyan insanların desteğini daha güçlü bir şekilde almasına katkı sağlayan bir hamleydi.

Bâbü, Semerkant yenilgisinden sonra dayıları Taşkent hâkimi Sultan Mahmud Han (Hanike Han) ile Turfan ve Uygur bölgesinin hâkimi Sultan Ahmed Han (Alaç Han)'ın desteği ile anlaşma gereği kardeşi Cihangir'e bırakmış olduğu Fergana üzerine yürüdü.⁵⁴ Ancak Cihangir adına buranın idaresini elinde bulunduran Sultan Ahmed Tenbel, Şeybânî Han'a tabi olacağını bildirerek onu bölgeye davet etmişti.⁵⁵ Şeybânî, Semerkant ve Buhara'dan sonra, 1502-1503 yılları arasında Fergana bölgesindeki Ahsi ve Andican gibi önemli şehir ve kasabaları da hâkimiyetine geçirmişti. Bâbü ise maiyetiyle beraber Kabil'e giderek burayı ele geçirdi. Şeybânî 1504-1505'te Harezmi bölgesini (Ürgenç ve Hive), 1505'te Belh'i, en sonunda ise 1507 yılında Timur soyundan Hüseyin Baykara'nın oğullarının idaresindeki Herat'ı zapt etti. On yıldan kısa bir sürede kendisine dâhil olan Özbek boyları ve sultanlarla beraber Mâverâünnehir, Horasan, Harezmi ve Fergana gibi Türkistan'ın önemli bölgelerini ele geçirdi. Bu durum, söz konusu bölgelerde yeni bir Cengizli Özbek Hanlığı'nın temelini attı.⁵⁶

Bâbü, Horasan merkezli Timurlu Devleti Şeybânî Han tarafından tehdit edildiğinde ata mirasının savunulması hususunda şu ifadelerle yer vermişti: “Sultan Hüseyin Mirza gibi, Timur Bey'in tahtına oturan büyük bir padişah, düşman üzerine yürümeği düşünmeden, yalnız müdafaa lüzumundan bahsederse, halkta ne gibi bir ümit kalacaktır.”⁵⁷ “Sultan Hüseyin Mirza gibi, Timur Bey'in yerine geçmiş bir padişah, etraf ve civarındaki oğullarını ve beyleri çağırıp toplayarak, Şibani Han gibi bir düşmanın üzerine yürümek niyetinde bulunduğu zaman, eğer herkes ayakla giderse, bizim başla gitmemiz, onlar sopa ile giderse, bizim taşla gitmemiz lazımdır.”⁵⁸ Bâbü, buradaki ifadeleriyle Timurlu topraklarının başta hükümdar ve hanedan mensupları tarafından Şeybânî Han ve ordusuna karşı korunması yönündeki düşüncesini açıkça ortaya koymuştu. O, bununla da yetinmemiş ve üzerine düşeni elinden geldiği ölçüde yapmıştı.

Bâbü, Timurlu mirasını öylesine sahiplenmişti ki Şeybânî Han Belh'i işgal ettiğinde onu buradan uzaklaştırmak için önce Herat'a gelmişti. Daha sonra ise bazı mirzalarla beraber Belh'e varmıştı. Ancak bu sırada vefat eden Hüseyin Baykara'nın oğullarından bazıları Belh savunması için yardıma gitmemişlerdi. Şehir, kuşatmaya karşı yeterince destek alamadığından Özbek ordusunun eline geçmişti. Bâbü, bu sırada Kabil tahtını tehdit eden Veys Mirza üzerine gitmek zorunda kalmıştı. Şeybânî Han ise daha sonra Herat'ı ele geçirerek Timurlu Devletini tarih sahnesinden silmişti.⁵⁹ Burada verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere Bâbü'nün öncelikli amacı Timur'un mirasını ve devletini yaşatmaktır. O, bu maksatla her fırsatta Cengiz soyundan Şeybânî Han'ın karşısına çıkmış ve onu Timurlu topraklarından uzaklaştırmak için uğraşmıştı. Bir taraftan da Kabil'i elinde tutarak siyasi hedeflerine buradan yön vermeye çalışmıştı.

⁵¹ Kılıç, agt, s. 130-131.

⁵² Babur, *Baburnâme*, C. I, s. 142-143.

⁵³ Mirza Haydar Duğlat, *Tarih-i Reşidi*, Türkçe çev. Osman Karatay, Selenge Yayınları, İstanbul 2006, s. 345-346.

⁵⁴ Edwardes, *age*, s. 50.

⁵⁵ Handmir, *Habibu's-Siyer*, C. 3, haz. Muhammed Debîr-i Siyâki, Kitâbîfurûş-i Hayyam Tahran, (1983/1362), s. 307-308.

⁵⁶ Abdullah Gündoğdu, “Şibani Han Sülalesi ve Özbek Ulusunun Teşekkülü”, *Türkler*, C. 8, Ankara 2002, s. 1086.

⁵⁷ Babur, *Baburnâme*, C. II, s. 189.

⁵⁸ Babur, *Baburnâme*, C. II, s. 252-253.

⁵⁹ Cihan Oruç, *Son Timurlu Hüseyin Baykara (1438-1506)*, Selenge Yayınları, İstanbul 2021, s. 74.

Bâbü, 1513 senesinde Safevi hükümdarı Şah İsmail'in askeri desteğiyle Semerkant'ı yeniden ele geçirmişti. Bu yardımın karşılığında ise Şii Süfi tarikatının bir mensubu gibi kızılbaş sarık bağlamıştı.⁶⁰ Ayrıca atası Timur'un başkentini üçüncü ve son kez fethetmenin bedeli olarak Safevi hamiliğini kabul etmiş, Semerkant camilerinde Şah İsmail adına hutbe okutmuş ve sikke bastırmıştı.⁶¹ Aslında Bâbü'nün Şiiliği kabul etmesi, onun Şiileri ve itikatlarını genellikle küçük düşürücü yaklaşımıyla örtüşmemekteydi. Diğer yandan Bâbü'nün soyundan gelenler, onun Safevi otoritesini tanımasından dolayı utanç duyuyorlardı. Büyük bir kısmı Sünni mezhebinden olan Semerkant ahalisi, Safevi ve Şii himayesini kabul etmediler. Onlar, Bâbü'ü yeniden Kabil'e çekilmeye mecbur ettiler ve Sünni Özbek idaresinin himayesine girdiler.⁶² Bâbü, yukarıdaki bilgilerden de anlaşıldığı üzere Semerkant'ı üçüncü defa aldığımda Timur'un meşruiyetine başvurmamış ve buranın Timur mirası olduğu iddiasını dile getirmemişti. Belki de bunu daha önce denemiş olması ve Semerkant'ta kalıcı olmasını sağlamaması nedeniyle yeniden tercih etmemişti. Bununla birlikte Şah İsmail'den almış olduğu askeri desteği, Semerkant'ta kesin bir hâkimiyet için yeterli görmüş olabilir.

3. Bâbü'nün Kabil'den Hindistan İstikametinde Sürdürdüğü Mücadelelerde Siyasi İktidarın Meşruiyet Kaynağı Olarak Timurlu Mirası

Bâbü, bir Türk olan Timur'a dayanan ve babasından gelen soyuna daha bağlıydı. Ömrünü Timur'un faaliyetlerini uygulamaya adanmış Bâbü ve hanedanı, asırlarca kendilerini Timurlular olarak görmüşlerdir. Timur, oldukça mütevâzi bir başlangıçtan sonra Türkistan'ın önemli bir kısmı, Kabil ve civarı, İran'ın doğusu ve geçici de olsa Delhi'ye kadar Kuzey Hindistan'ı kapsayan geniş bir coğrafyanın hâkimi olmuştu (Bâbü, yaşlı bir köylü kadının ağzından Timur'un Delhi'den getirdiği ganimetler hakkında hikâyeler dinlemişti).⁶³ Bâbü, atalarından kendisine kalan Fergana ve civarındaki topraklarını Özbek hanı Şeybânî'ye terk etmek zorunda kalmıştı. Bu hadiseden sonra Kabil'e giderek buranın hâkimi oldu (1504-1526). Oradan da Kuzey Hindistan'a giderek Delhi merkezli devletini kurmuştu.⁶⁴ Bâbü, Timur'un Türkistan mirasını terk etmek zorunda kalmış olsa da kuzey Hindistan'a yönelmeye karar vererek Timurluların Hindistan mirasını sahiplenmiş oluyordu. Bâbü, bu kararını şöyle özetlemektedir:

Özbek ve Şaybak Han gibi, yabancı bir halk ve eski bir düşman, Timur Bey oğullarının elinde bulunan bütün eyaletleri ellerine geçirdiler. Türk ve Çağataydan bazı köşe ve bucakta kalanlar da bazıları isteyerek, bazıları da zorla, Özbeklere katıldılar. Bir ben Kabil'de kalmıştım. Düşman fevkalade kuvvetli; biz ise, çok zayıftık. Ne sulh yapmak ihtimali ve ne de mukavemet etmek imkânı vardı. Böyle bir kuvvet ve kudret karşısında, biz kendimize bir yer edinmeği düşünmeliyiz. Böyle bir fırsat varken, bu kuvvetli düşmandan daha uzaklara gitmeliyiz. Ya Bedaşhan veyahut Hindistan tarafına gitmemiz lazımdır. İkisinden birine karar vermek lazımdır. Kasım Bey ile Şirim Bey, etrafındakilere birlikte, Bedaşhan'a gitmek fikrinde idiler. O zamanda, Bedaşhan'da bize karşı başkaldıranlardan, Bedaşhanlılardan Mübarekşah Vezir bulunuyordu. Ondan başka Cihangir Türkmen ile Muhammed Kurcu vardı. Onlar Nasır Mirza'yı kovmuşlardı; fakat Özbeğe de tabi olmamışlardı. Ben ve bazı içki beyler Hindistan tarafına gitmeği tercih ettik ve Lemgan'a hareket ettik.⁶⁵

Bâbü Kabil bölgesinde hâkimiyet mücadelesi verdiği yıllarda eseri *Bâbü'nâme*'de şu ifadelerle yer vermektedir: “*Bugüne kadar Timur Bey'in evlatlarına, saltanata rağmen, mirza derlerdi. Bu defa bana padişah demelerini emrettim.*”⁶⁶ Bâbü, bu ifadelerinde açıkça kendisini Timur'un evlatlarından biri olarak görmektedir. Hiç şüphesiz bu sözleri, doğrudan onun Timur'un soyundan geldiğini ortaya koyan aidiyet hislerini yansıtmaktadır. Bununla birlikte bu ifadeleriyle Timur ve soyundan gelenleri üç sınıfa ayırmış oluyordu. Sözlerinden de anlaşılacağı üzere, Timur “*bey*”, Timur'un soyundan gelenler elde etmiş oldukları saltanata rağmen “*mirza*”, fakat bu mirzalardan kendisi ise “*padişah*” idi. Onun bu ifadeleri saltanat sahibi mirzaları “*padişah*” kabul etmediği anlamına gelmez. Bilakis eseri dikkatli incelendiğinde farklı bölgelerde hâkimiyet elde etmiş mirzaları aynı zamanda “*padişah*” olarak kabul ettiği görülür. Daha kısa bir ifadeyle onları “*mirza padişah*” kabul etmektedir. Ancak kendisini mirzalardan soyutlayarak sadece “*padişah*” olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla yapmış olduğu bu sınıflamasında kendisini Timurlu mirzalarından ayırtmakta ve üstün görmekteydi. Ancak eserinde Timur için yalnız “*bey*” unvanını kullanarak onu bu sınıflamada en yüksek mertebeye koymaktadır.

Bâbü'nün Timur'un mirasını sahiplendiğini ortaya koyan önemli gelişmelerden birine de onun Kabil'den Hindistan istikametinde harekete geçtikten sonra yaşanan bir hadiseyle şahit olmaktadır. Bâbü, Hindistan yönünde ilerleyerek Bihre, Hoşab, Canab ve Cenut vilayetleri civarına varmıştı. O söz konusu vilayetleri hakkında şu bilgileri vermektedir: “*Timur Bey'in Hindistan seferinden beri, Bihre, Hoşab, Canab ve Cenut gibi,*

⁶⁰ Duğlat, *age*, s. 416-418.; L F Rushbrook Williams, *Topics, An Empire Builder Of The Sixteenth Century*, Longman, Green and Co., London 1918, s. 102.

⁶¹ Rumlu Hasan, *Şah İsmail Tarihi (Ahsenü't Tevârih)*, çev. Cevat Cevan, Ardiç Yayınları, Ankara 2004, s. 156.

⁶² Fisher, *age*, s. 55.

⁶³ Fisher, *age*, s. 45.

⁶⁴ Konukçu, *agm*, s. 395-396.

⁶⁵ Babur, *Baburnâme*, C. II, s. s. 338-339.

⁶⁶ Babur, *Baburnâme*, C. II, s. s. 342.

BÂBÜR'ÜN İKTİDAR MÜCADELESİNDE MEŞRUIYET KAYNAĞI OLARAK TÜRKLÜK, TİMUR VE TİMURLU MİRASI

*birkaç vilayet, Timur Bey'in evlatlarının ve onların tabi ve mensuplarının tasarrufunda bulunuyordu.*⁶⁷ Görüldüğü üzere Bâbü, bu ifadeyle adı geçen vilayetlerin hala Timurlu Hanedan mensuplarının tasarrufunda olduğunu ve buraların Timur'un mirası olduğunu vurgulamaktadır. Bâbü, Hindistan istikametinde ilerlerken Timur'un mirası işaret etmesi, onu siyasi faaliyetlerinin meşruiyet kaynağı olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

Bâbü, adı geçen vilayetlerin atası Timur'un mirası olduğunu ileri sürdükten sonra ise şu sözlerle dile getirmişti: *"Hala Hindistan'ı ele geçirmek niyetinde idik. Bihre, Hoşab, Canab ve Cenyut gibi, bu birkaç vilayet, kaç zamandır Türk tasarrufunda idi ve bunları kendi mülkümüz gibi tasavvur ederdik; zorla veya sulhle kendimizin mutasarrıf olacağıma emindik. Bu sebeple bu dağ halkı ile iyi münasebette bulunmak vacip ve lazımdı. Onun için: "Hic kimse bunların hayvan sürülerine, ipucu ve iğne kırıklarına dahi zarar ve ziyan yapmasınlar" diye ferman oldu.*⁶⁸ Bu vilayetlerin tasarrufunu elinde bulunduranlara yukarıda *"Timur Bey'in evlatlarının ve onların tabi ve mensuplarının tasarrufunda"* ifadesini kullanırken burada *"Türk tasarrufu"* sözlerine yer verdiği görülmektedir. Bu durum, Bâbü'nün Timur ve soyunu net bir biçimde Türk olarak gördüğünü ve *"Türk"* sözünü *"Timurlu Hanedanı"* ifadesinin yerine kullandığını göstermektedir. Bâbü, Timur'un mirası olduğunu söylediği bu vilayetleri, aynı zamanda kendi mülkü gibi görmüş ve bu nedenle öncelikle barış yoluyla, aksi taktirde zorla alacağını dile getirmiştir. Bu ifadelerle ise Türk olduğunu vurguladığı Timurlu Hanedanı ile kendisi arasında bir bağ kurmak suretiyle kendi Türklüğünü de öne çıkarmış oluyordu. Onun bu yaklaşımından Türklüğü ve Timurlu mirasını siyasi amaçlarının meşruiyet kaynağı olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bâbü ayrıca söz konusu vilayetlerin hiçbir şekilde zarar görmemesini emrederek atalarının mirasını önemseydiğini vurgulamaktadır.

Bâbü, daha sonra elçisi Abdurrahim Şıgavul aracılığıyla Bihre ahalisine *"bu vilayetler eskiden beri Türk'ün olagelmıştır; sakın, korku ve telaşa yol verip, halkı bozulmaya bırakmasınlar; bu vilayet halkı ile samimiyetimiz vardır ve yağma edilmeyecektir"* haberini yollamıştır.⁶⁹ Bu haberdan sonra Bihre'ye doğru ilerledi. Bâbü, vilayete yaklaşınca buranın reisleri gelerek ona bağlılıklarını bildirdiler.⁷⁰ Bâbü, görüldüğü üzere Bihre ahalisine gönderdiği haberde de Timurlu Hanedanı kastedilerek buranın Türklere ait olduğunu vurgulamaktadır. Onun bu vesileyle halk üzerinde otorite kurmak amacıyla Timurlu mirasından istifade ettiği görülmektedir. Özellikle de can ve mal güvenliği esasına dayalı barışçı bir dil kullandığına şahit olmaktayız. Bu siyaseti, sadece barış yoluyla bölge üzerinde nüfuz kurmak istemesiyle ilgili değildir. Kendisinin de ifadelerinden anlaşıldığı üzere Bihre ahali ile Timurlu Hanedanı arasında geçmişe dayalı samimi ilişkilere vurgu yapılmıştır. Bilhassa onun şu ifadeleri bölgeyi Timurlu mirası olarak gördüğü ve bu mirası sahiplendiğinin bariz delilidir: *"Türklerin oturdukları vilayetleri kendimizin saymıştık. Onun için onlar yağma edilmedi."*⁷¹ Bâbü'nün askerleri, Bihre'yi ele geçirdikten sonra ahaliye karşı kötü davranmış ve mallarını soymuşlardı. Bu hadiseden haberdar olan Bâbü, bu askerlerinin bazılarını idam ettirmiş, bazılarının ise burunlarını deldirerek ordugâhta gezdirmişti.⁷² Bâbü'nün bu tavrı, Timur'un mirasını koruma hususundaki kararlılığını ve ciddiyetini ortaya koymaktadır.

Bâbü, Bihre'den sonra Hoşab ve Canab üzerinde hâkimiyet sağlamıştı.⁷³ Kabil merkezli genişleme siyasetini devam ettirerek adım adım kuzey Hindistan'a doğru ilerliyordu.⁷⁴ Bâbü'nün asıl hedefinin Delhi merkezli Afgan Ludi Devleti'ne son vermek olduğu görülmektedir. Çünkü Timur, 1398-1399 yılında gerçekleştirdiği Hindistan seferinde Delhi merkezli bölgeyi işgal etmiş ve burada onun adına hutbe okunmuştu. Daha sonra buranın idaresini Ludilerden önce Delhi hükümdarı olan Sultan Alaeddin'in atalarına bırakmıştı. Bâbü, Ludilerin hakları olmamasına rağmen Delhi'yi zorla ele geçirdiklerini düşünüyordu.⁷⁵ Bu nedenle Bihre'yi hâkimiyetine aldıktan sonra 1519 yılında Delhi sultanı İbrahim Ludi ile diplomatik temas kurduğu görülmektedir. *Bâbü'nâme* adlı eserinde söz konusu temasla ilgili şu önemli bilgilere yer vermektedir:

"Halk arasında, eğer sulh için elçi giderse, Türk'e ait olan vilayetlerin müşkilat çıkarmayacakları söyleniyordu. Böylece Rebiülevvel ayının ilk perşembe günü, babası Sultan İskender'in şu son beş-altı ay içinde ölmesi üzerine, Hindistan saltanatını eline almış olan Sultan İbrahim'e, elçi olarak, Molla Mürşid'i tayin ettik ve bir doğan gönderip, eskiden Türk'e ait olan vilayetleri istedik. Devlet Han'a ve Sultan İbrahim'e yazılmış mektupları teslim edip, ağızdan söylenecek sözleri de söyleyerek, Molla Mürşid'e izin verildi."

Bâbü'nün elçileri, Lahor valisi Devlet Han tarafından bekletilmiş ve Sultan İbrahim ile görüşmeden geri dönmüşlerdi.⁷⁶ Bâbü, bu gelişmeden sonra Kabil istikametinde ilerledi (1519). Önce Tatar Hatî Keke idaresindeki Pirâle üzerine giderek burayı himayesine aldı. Akabinde vergi vermeyen ve huzursuzluk çıkaran

⁶⁷ Babur, *Baburnâme*, C. II, s. 358.

⁶⁸ Babur, *Baburnâme*, C. II, s. 357.

⁶⁹ Babur, *Baburnâme*, C. II, s. 358.

⁷⁰ Bilal Koç, *Babürlüler Devletinin Kurucusu Babür Şah'ın Dış Siyaseti*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011, s. 79.

⁷¹ Babur, *Baburnâme*, C. II, s. 361.

⁷² Roux, *Babur*, s. 298.

⁷³ Babur, *Baburnâme*, C. II, s. 360-363.

⁷⁴ Koç, *agt.*, s. 80.

⁷⁵ A. Ahat Andican, *Emir Timur: Tarih, Siyaset, Miras*, Selenge Yayınları, İstanbul 2019, s. 598.

⁷⁶ Babur, *Baburnâme*, C. II, s. 361.

Gerdiz sınırındaki Afganları kılıçtan geçirdi. Ayrıca bazı Afgan kabileler üzerine seferler yaptı ve onları cezalandırdı⁷⁷. Bâbü, 1517-1521 yılları arasında Argunların elinde bulunan Kandahar'ı üç defa kuşattı, ancak başarılı olamadı. Daha sonra 1522 senesinde Şah Şüca Bey ile anlaşarak Kandahar'ı aldı. Bâbü, burayı alarak Hindistan'ın fethi için önemli bir merkezi elde etmiş oldu.⁷⁸

SONUÇ

Türkler, binlerce yıllık dünya tarihinde isminden en çok söz ettiren milletlerin başında gelmektedir. Çok sayıda Türk hükümdarı hem kendi milletlerinin hem de başka milletlerin kaderini etkileyecek önemli kararlara imza atmışlardır. Bu hükümdarlar arasında en çok da kurucu liderler öne çıkmakta ve onlar bilinmektedir. Kurucu liderlerin öne çıkmasının en önemli sebebi ise işlerinin zor, riskli ve meşakkatli olmasıdır. Tabi ki bunun en mühim sebebi ise başarılı olmalarıdır. Yeniçağın en önemli devletlerinden Bâbürlü Devleti'nin kurucusu Bâbü, bu hükümdarlardan biridir. Her kurucu lider gibi onun da başarıya ulaşmasının ardında izlediği siyasi strateji oldukça mühim bir yere sahiptir. Bâbü, siyasi yol haritasını güçlü bir meşruiyet zemini üzerine inşa etmişti. Bütün Türk hükümdarları gibi, onun siyasi iktidarının meşruiyet kaynağı ilahi kudrete ve güçlü bir soya dayanmaktaydı. Bâbü, daha önce de ifade ettiğimiz gibi Tanrı tarafından görevlendirildiğine inanıyordu. Ancak Tanrı'nın lütfuna erişmek için iktidar mücadelesine girişmesi gerekiyordu. İktidar mücadelesinin meşruiyet kaynağı, yani anahtarı ise soyu idi.

Bâbü, baba tarafından Türk'tü ve soyu Timur'a dayanıyordu. Bu nedenle Mâverâünnehir ve Horasan bölgeleri ile kuzey Hindistan'da giriştiği mücadelelerde Türk ve Timurlu soyundan olmayı siyasi iktidarının meşruiyet kaynağı olarak görmüştü. Bâbü'nün Türklüğü siyasi mücadelesinde meşruiyet kaynağı olarak görmesini sadece bir aidiyet hissiyle açıklayamayız. Bâbü, Türk asıllı babasının dili Türkçeyi anadili olarak öğrenmiş, Türk kültür coğrafyasında büyümüş, kısacası bir Türk gibi yetişmişti. Bu nedenle kendisini Türk olarak görüyordu. Annesi Moğol asıllı olmasına rağmen bu soya karşı bir yakınlık hissi taşııyordu. Moğollara karşı olumsuz düşüncelerinde bir Türk gibi yetişmiş olmasının etkili olduğu kanaatinde değiliz. Zira bu durumun sebeplerini kendi ifadelerinden çıkarmak mümkün. Ona göre Moğollar yağmacı, barbar, güvenilmez ve kültürsüzdü. Bâbü ise hiç şüphesiz kendi döneminin en entelektüel kişilerinden birisiydi. Meşhur *Bâbü'nâme* adlı eserini Türkçe yazmış ve Türk medeniyetine katkı sağlamıştı. Eserinde kendisi gibi Türkçe şiir yazıp söyleyenleri konu edinmiştir. Bâbü'nün Türkçeye karşı bu yaklaşımı, Türklüğü yüksek bir vasıf olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum, kanaatimizce iktidar mücadelesinde Türklüğü meşruiyet kaynağı olarak görmesi sonucunu doğurmuştu.

Bâbü, Türklüğün yanı sıra Timur ve onun haleflerinin mirasını da meşruiyet kaynağı olarak görmekteydi. Dönemin iktidar-meşruiyet bağlamı dikkate alındığında bu tutarlı bir yaklaşımdı. Zira Bâbü, baba tarafından Timur'un kanını taşımaktaydı. Bu nedenle atalarından kalan mirası, yani hakkı olanı talep ediyordu. Kanaatimizce Bâbü, Timurlu Hanedanı'nı yüksek bir vasıf olarak gördüğü Türklüğün en önemli temsilcisi kabul ediyordu. Semerkant'ı ise bu hanedanın kıymetli bir mirası olarak görmekteydi. Burası Timurlular devrinde bilimde, sanatta, kültürde, estetikte ve mimaride dünyanın gözde merkezlerinden biri haline gelmiş ve uzun yıllar devlete başkentlik etmişti. Bâbü'nün nazarında Semerkant, Türklüğün en önemli temsilcisi olan Timurluların medeniyet iddiasının bir ispatı niteliğinde idi. Dolayısıyla Türk ve Timurlu Hanedan mensubu olarak bu şehri alması, ona güç ve kuvvet verecek, iktidarının onaylanmasına kapı aralayacaktı. Bâbü, bu nedenle defalarca Semerkant hâkimiyeti için mücadeleye girişmişti.

Bâbü, Özbek saldırılarına karşı Herat merkezli Timurlu Devleti'nin hükümdar ve hanedan mensupları tarafından nasıl savunulması gerektiği yönündeki ifadelerine baktığımızda "*Timur Bey mirası*" vurgusu yaptığını görürüz. Ayrıca Hindistan istikametinde ilerlerken de kuzey Hindistan'da da Türk'e ait olduğunu söylediği, yani Timur'un mirası olduğunu ifade ettiği vilayetlerde hak iddiasında bulunmuştu. Bâbü'nün kendi mülkü olarak gördüğü bu vilayetleri öncelikli olarak barış yoluyla almak istemesi, adamlarına ahalinin canına ve malına zarar verilmemesi yönünde uyarılarda bulunması, onun Timurlu mirasına verdiği değeri ortaya koymaktadır. Bâbü, ahalinin de bir barış elçisi aracılığı ile kendisinin Türk'e ait olan vilayetlerin hâkimi olabileceğini dile getirmesi dikkat çekicidir. Bu ifadeleriyle ahali ile kendisinin aynı kanaate sahip olduğu iddiasında bulunarak açık bir şekilde siyasi hedeflerini meşrulaştırmaktadır.

Bâbü, işaret ettiğimiz Türklük, Timur ve Timurlu mirası gibi meşruiyet araçlarından siyasi amaçlarına ulaşabilmek için etkili bir şekilde istifade etmiştir. Meşruiyet araçlarını dile getirmek suretiyle ele geçirmek istediği bir yerin idarecisi veya ahali üzerinde baskı unsuru olarak kullanmıştır. Bu siyaset, ona iktidar mücadelesinde bazen başarı sağlamıştır. Ancak istediği sonucu alamadığı da olmuştur. Bâbü, meşruiyet araçlarını dile getirirken kullandığı kavramlar vesilesiyle Timurluların milliyet ve hanedan kimliğini de ortaya koymuş oluyordu. Eserinde "*Türk'e ait*" ifadesinin geçtiği yerlerde hiç şüphesiz Timurlu atalarını işaret etmektedir. Timur ve halefleri, Cengiz Hanedanı'nın meşruiyetinden yararlanmışlardı. Ancak Bâbü, Timurlu mirasını meşruiyet

⁷⁷ Williams, *age*, s. 115.

⁷⁸ Koç, *agt*, s. 80-84.

BÂBÜR'ÜN İKTİDAR MÜCADELESİNDE MEŞRUIYET KAYNAĞI OLARAK TÜRKLÜK, TİMUR VE TİMURLU MİRASI

aracı olarak kullanarak devletin yıkılma sürecine girdiği dönemde Timurlu Hanedan geleneğinin güçlü bir biçimde oluştuğunu gözler önüne sermektedir. Hatta Timurlu Devleti'nin yıkılışı sonrasında Bâbü'ün bu mirası meşruiyet kaynağı olarak kullanmaya devam etmesi, bu geleneğin gerçek gücünü ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- AHMETBEYOĞLU, Ali, "Eski Türklerde Kut ve Töre Bağlamında Hükümlanlığın Hudutları", *Tarih Derisi*, 71 (2020/1), ss. 29-50.
- AKA, İsmail, *Timur ve Devleti*, TTK Basımevi, Ankara 2000.
- AKA, İsmail, *Timurlular: Orta Asya'nın Parlak Devri*, Kronik Kitap, İstanbul 2019.
- AKGÜN, Ömer Faruk, "Bâbü'nâme", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, ss. 404-408.
- ALAN, Hayrunnisa, *Bozkırdan Cennete Timurlular 1360-1506*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.
- ALİNGE, Curt, *Moğol Kanunları*, çev. Coşkun Üçok, Sevinç Matbaası, Ankara 1967.
- ALPARGU, Mehmet, "Ana Hatlarıyla 16. Yüzyılda Bâbürlü Tarihinin Kaynakları (Hatırat ve Kronikler)", *Hindistan'da Kurulan Türk-İslam Devletlerinin Tarihi Kaynakları*, ed. Cihan Oruç, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2022.
- ANDİCAN, A. *Ahat, Emir Timur: Tarih, Siyaset, Miras*, Selenge Yayınları, İstanbul 2019.
- AYBAKAN, Bilal, İbrahim Kâfi Dönmez, "Meşrû", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara 2004, ss. 378-383.
- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Hindistan Tarihi*, C. II., TTK, Ankara 1987.
- ÇETİN, Halis, "Siyasetin Evrensel Sounu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 58, S. 3, ss. 61-88.
- ÇIRAK, Osman, *Şibanî Tarihi-Benâî'nin Şibanî-Namesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2019.
- EBÜLGAZİ, Bahadır Han, *Şecere-i Türk: Türk'ün Soyağacı*, çev. Arif Acaloğlu, Selenge Yayınları, İstanbul 2020.
- EDWARDES, S. M., *Babur: Diarist and Despot*, A. M. Philpot Ltd., London 1926.
- EROĞLU, Haldun, *Türklerde Siyasal İktidarın Gelişim Tarihi*, Post Yayınları, İstanbul 2021.
- FİŞHER, Michael H. *Bâbürlüler: Hindistan'da Bir Türk İmparatorluğu*, çev. M. Fatih Çalışır, Kronik Kitap, İstanbul 2000.
- GOLDEN, Peter B., *Türk Halkları Tarihine Giriş*, çev. Osman Karatay, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013.
- GROUSSET, Rene, *Bozkır İmparatorluğu: Attila, Cengiz Han, Timur*, çev. Reşat Uzmen, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2010.
- GÜNDOĞDU, Abdullah, "Şiban Han Sülalesi ve Özbek Ulusunun Teşekkülü", *Türkler*, C. 8, Ankara 2002, ss. 1046-1066.
- GAZİ, Zahîreddin Muhammed Babur, *Baburnâme (Vekayi)*, Doğu Türkçesinden çev. Reşit Rahmeti Arat, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2006.
- GAZİ, Zahîreddin Muhammed Babur, *Baburnâme: Babur'un Hâtırâtı*, C. I-II-III, çev. Reşit Rahmeti Arat, MEB Yayınları, İstanbul, 1970.
- GEDİKLİ, Fethi, "Yasa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 43, İstanbul 2013, ss. 336-340.
- HANDEMİR, *Habibü's-Siyar*, III/II, haz. W. M. Thackston, Harvard University 1994.

HANDMİR, *Habibu's-Siyer*, C. 3., haz. Muhammed Debîr-i Siyâki, Kitâbfuruş-i Hayyam Tahran (1983/1362).

KILIÇ, Nurten, *Siyasal Kültürde Değişim: Şeybani Han ve Özbek Siyasal Oluşumu (1500-1510)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1999.

KAFALI, Mustafa, “Cuci Ulusu ve Ak Orda Hanlıkları”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Mart 1970b, S. XXIV, ss. 59-68.

KAFALI, Mustafa, “Şıban Han Sülalesi ve Özbek Ulusu”, *Atsız Armağanı*, haz. Erol Güngör, Mustafa Kafalı, Osman Fikri Setkaya, Altınordu Yayınları, Ankara 2017, ss. 335-344.

KARASOY, Yakup, *Şıban Han Divânı (İnceleme-Metin)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya 1989.

KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013.

KOÇ, Bilal, *Babürlüler Devletinin Kurucusu Babür Şah'ın Dış Siyaseti*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011.

KONUĞU, Enver, “Bâbü”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, ss. 395-396.

NİYZAZİ, Mehmed, *Türk Devlet Felsefesi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017.

ORUÇ, Cihan *Son Timurlu Hüseyin Baykara (1438-1506)*, Selenge Yayınları, İstanbul 2021.

RİCHARDS, John F., *Bâbü Türk İmparatorluğu: Tarih Kültür Teşkilat*, çev. Yasin Tekin, Selenge Yayınları, İstanbul 2021.

ROUX, Jean Paul, *Babur: Büyük Moğolların Tarihi*, çev. Lale Arslan Özcan, Dergâh Yayınları, İstanbul 2021.

ROUX, Jean Paul, *Orta Asya: Tarih ve Uygarlık*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2006.

RUMLU, Hasan, *Şah İsmail Tarihi (Ahşenü't Tevârih)*, çev. Cevat Cevan, Ardıç Yayınları, Ankara 2004.

ŞEREFÜDDİN Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafername)*, Selenge Yayınları, İstanbul 2013.

TOGAN, Zeki Velidi, “Emir Timurun Soyuna Dair Bir Araştırma” çev. İsmail Aka, *Tarih Dergisi*, 26, ss. 75-84.

TEKİN, Talât, *Orhon Yazıtları*, TDK Yayınları, Ankara 2008.

TOGAN, Zeki Velidi, *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981.

TÜRKOĞLU, İsmail, “Şeybânî Han”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 39, İstanbul 2010, ss. 43-45.

WILLIAMS, L. F. Rushbrook Topics, *An Empire Builder Of The Sixteenth Century*, Longman, Green and Co., London 1918.

WOODS, J. E., “Timur's Genealogy”, *Intellectual studies on Islam: Essays written in honour of Martin B. Dickson*, Ed. M. M. Mazzaoui-V. B. Moreen, University of Utah Press, Salt Lake City, Utah 1990, ss. 85-125.

YÜCEL, Bilal, *Bâbü Dîvanı (Gramer, Metin, Sözlük, Tıpkıbasım)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1995.

YÜKSEL, Musa Şamil, *Timurlularda Din-Devlet İlişkisi*, TTK, Ankara 2009.

BÂBÜR'ÜN İKTİDAR MÜCADELESİNDE MEŞRUIYET KAYNAĞI OLARAK TÜRKLÜK, TİMUR
VE TİMURLU MİRASI

GTTAD

Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>